

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

IV kvartal 2014

Sisukord

1

Sissejuhatus 3

2

Piimatoodete hinnamarginaalid 5

3

Lihatoodete hinnamarginaalid 15

4

Pagaritoodete hinnamarginaalid 20

Sissejuhatus 1

Töö eesmärgiks on kirjeldada toidukaupade hindade kujunemist ning tootja, töötaja ja jaekaubanduse marginaalide muutusi järgmiste tooterühmade hindades:

- või
- juust
- lõssipulber
- joogipiim
- hakkliha
- leib ja sai

Hinnamarginaal käesolevas aruandes mõõdab rahalises väärtuses osa, mille saavad tooteahela erinevad lülid jaehinnast.

Töö struktuuri ja metoodilise osa koostamisel on kasutatud Euroopa Komisjoni Põllumajanduse Peadirektoraadi, erinevate teadusasutuste ja uuringufirmade aruandeid.

Töö Eestit puudutav andmestik põhineb TNS Emori hinnavaatlustel.

Töös tehtud marginaalide kalkulatsioonide osas on konsulteeritud nii tootjate, töötajate kui ka neid esindavate katusorganisatsioonide esindajatega.

Töö on teostatud EV Põllumajandusministeeriumi tellimusel.

Uuringu aruande koostasid: Aivar Voog ja Katrin Männaste.

Sissejuhatus 2

Jaehinna kujunemise üldine skeem

Selgitused antud töö arvutustele

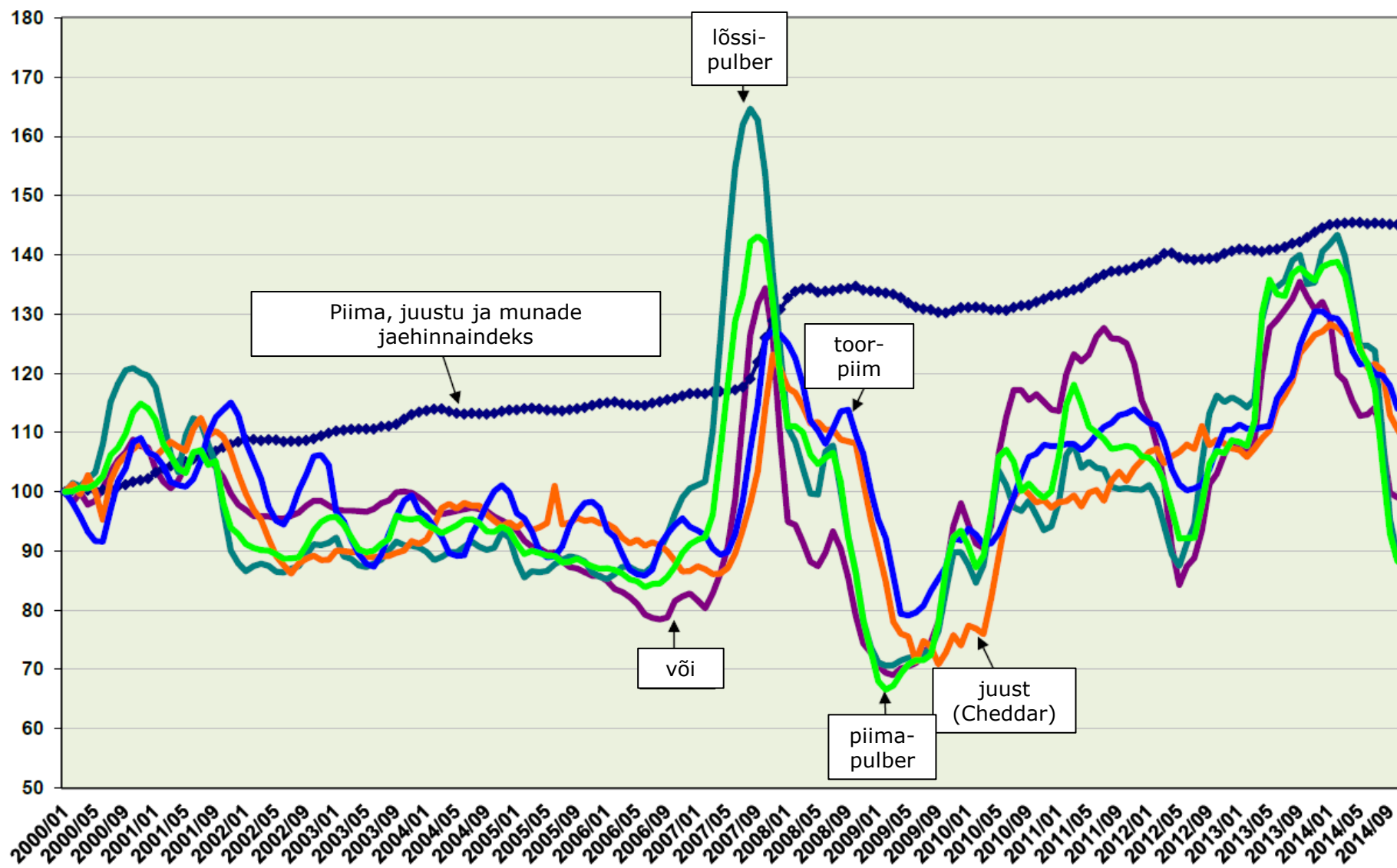
- Kaubanduse marginaal (M_j) arvutatakse järgmiselt: jaehinnast (P_j) on lahutatud käibemaks (KM) ning töötleva väljamüügihind (P_t).
$$M_j = P_j - KM - P_t$$
- Töötleva marginaal (M_t) arvutatakse järgmiselt: töötleva väljamüügihinnast (P_t) on lahutatud toote tootmiseks kulunud põhitooraine (nt toorpiima) kulu (P_f)
$$M_t = P_t - P_f$$

Piimatoodete hinnamarginaalid

Tootja, töötaja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2014

Joonis 1: Hindade pikaajaline arenemine piima ja piimatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

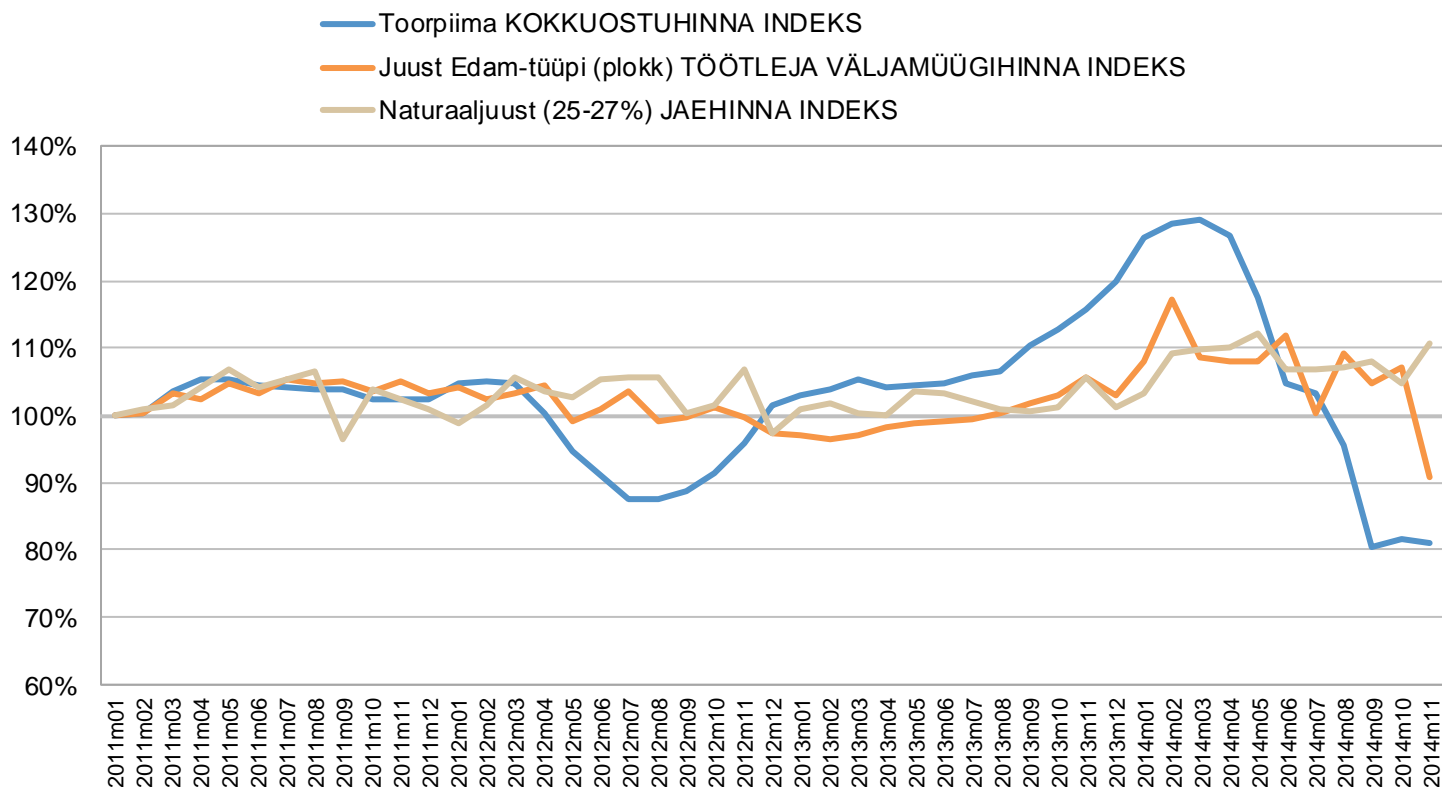

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Juustu hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 2: Juustu ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – november 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Juustu hindade kujunemist on alates 2012. aasta kevadest iseloomustanud üsna tugev asümmeetria. Toorpiima kokkuostuhinna madalseis 2012 suveperioodil jaehinda ning töötleja väljamüügihinda praktiliselt ei mõjutanud.

Järgnenud pidev toorpiima hinna tõus tõi töötleja väljamüügihinnas selgema hüppe kaasa alles 2014. aasta algul, toorpiima kokkuostuhinna tiptaseme ajal.

Käesoleva aasta II ja III kvartalis oli toorpiima hind kiires languses, stabiliseerudes uuringuperioodi madalaimal tasemel alles aasta lõpukuudel.

Juustu tööstusest väljamüügihind on 2014. aasta jooksul liikunud samuti langustrendis, jäädes viimases kvartalis uuringuperioodi madalaimaks. Aasta lõikes ei ole tööstusest väljamüügihinna langustempo olnud siiski samavõrd suur kui toorpiima hinnalangus.

Juustu jaehind 2014. aasta I poolel kasvas, ka aasta II pooles on tegemist pigem hinna stabiliseerumise kui langusega.

Kokkuvõttes tähendab see, et toorpiima osakaal naturaaljuustu jaehinnas on aasta II pooles märgatavalt langenud. Tasapisi on tõusnud möödunud aasta lõpus madalale langenud töötlemarginaal, viimases kvartalis leidis aset kiire jaemarginaali kasv.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

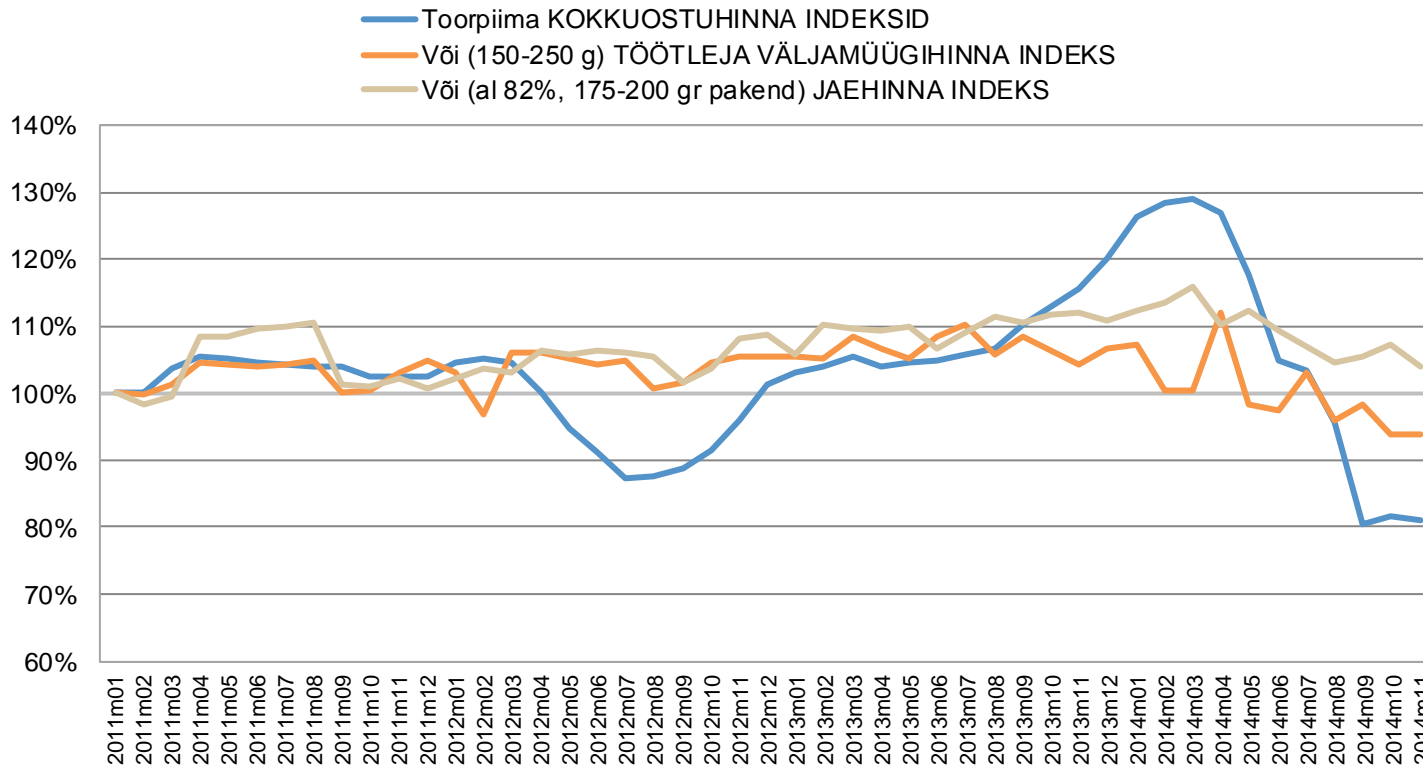

©TNS 2015

Või hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 3: Või ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – november 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Või hindade dünaamika püsib sarnaselt juustule juba enam kui kaheaastase perioodi vältel asümmeetrilisena. Toorpiima kokkuostuhinna kiire muutumine 2012. aasta jooksul töötleva väljamüügihindades ning jaehindades olulisi muutusi kaasa ei toonud. Kiire toorpiima hinna kasv 2013. IV ning käesoleva aasta I kvartalis tõi kaasa vaid üsna minimaalse või jaehinna tõusu. 2014. aasta hüppeline toorpiima hinnalangus on langustrendi viinud ka töötleva väljamüügihinna ning või jaehinna. Toorpiima kokkuostuhinnaga võrreldes on siiski tegemist oluliselt tagasihoidlikuma langusega.

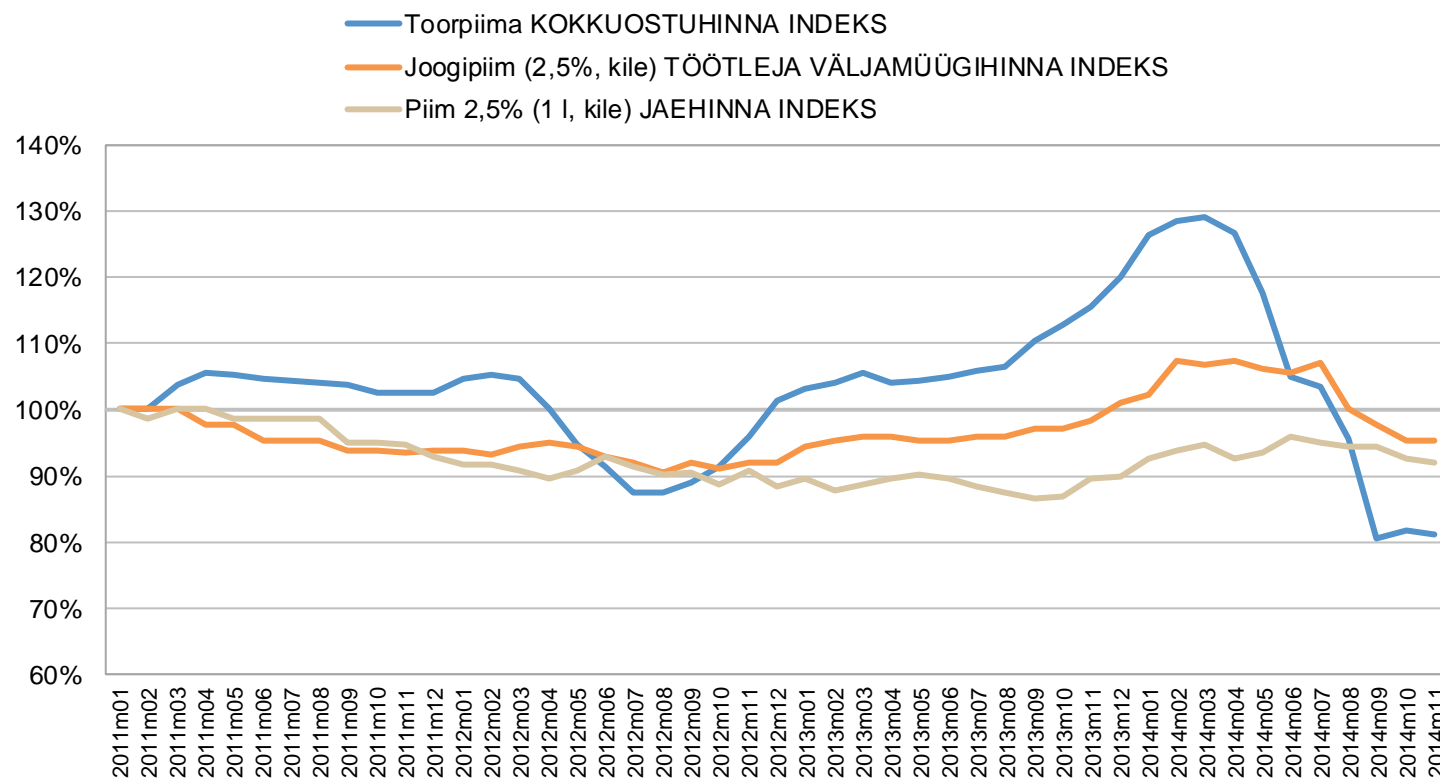
2014. aasta jooksul on toorpiima osakaal või jaehinnas kiiresti langenud. Töötlemarginaal, mis aasta algul langes väga madalale, on alates II kvartalist liikunud tõusutrendis. Viimases kvartalis suurenes ka jaemarginaal.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Piima hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 4: Toorpiima ja joogipiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – november 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Asümmeetria püsib ka joogipiima hindade kujunemises. Möödunud aasta teises pooles kiiresti tõusnud toorpiima kokkuostuhind töötleja väljamüügihinda ning jaehinda samal määral ei mõjutanud.

Kuigi nii töötleja väljamüügihind kui ka piima jaehind liikusid 2013. aasta lõpust alates samuti kerges tõusutrendis, ei olnud kasvutempo sama kiire.

Piima kokkuostuhinna järsu langusega ei kaasnenud käesoleva aasta II ja III kvartalis langust joogipiima töötleja väljamüügihinnas ning jaehinnas. Piima töötleja väljamüügihind ning jaehind alanesid alles aasta lõpukuudel.

Toorpiima osakaal piima lõpphinnas on IV kvartalis veelgi langenud ning jõudnud uuringuperioodi madalaimale tasemele.

Töötlemarginaal on aasta languse madalseisu järel liikunud kasvu suunas, ka joogipiima jaemarginaal on aasta II pooles näidanud kergest kasvutrendi.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Eesti piimatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on Statistikaameti andmed toorpiima kokkuostuhindade ja TNS Emori poolt kogutavad andmed töötajate väljamüügihindade ning jaehindade kohta. Erinevate piimatoodete tootmiseks vajamineva toorpiima kogused saadi ekspertide küsitlemise tulemusena.

Juustu ja või marginaalide arvutamisel kasutatakse toorpiima rahalise kulu arvutamiseks korrigeerivaid koefitsiente, kuna näiteks juustu tootmisel jääb toorpiimast üle koort ja vadakut ning või tootmisel lõssi ja petti. Juustu puhul on korrigeerivaks koefitsiendiks 0.65 ja või puhul 0.52.

2.5% piima puhul arvestasime asjaoluga, et toorpiimast osa läheb kooreks, mida saab kasutada või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote - või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud (logistika). Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94;

Juustu marginaalide kalkulatsioon

1kg juustu Edam tootmiseks kulub töötajate andmetel 10.878 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Juustu tootmiseks vajaminevast 10.878 liitrist toorpiimast jääb üle koort ja vadakut. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg Edam juustu (plokk) tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.65, kuna 35% juustu tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (koor ja vadak) müügis (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad). Näiteks 2014. aasta III kvartali toorpiima rahaline kulu 1 kg juustu tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.65 \times 10.878 \times 0.2911 = 2.06$ (ümardatult).

Tabel 1: Juustu hinnamarginaalid

Juust Edam-tüüpi eurodes						
absoluutarvuna	IVkvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014*	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014* /	IV kvartal 2014* /
toorpiim	2,57	2,57	2,06	1,80	-29,9%	-12,6%
tööstusest väljamüügi hind (plokk)	3,39	3,56	3,42	3,05	-9,9%	-10,6%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	0,82	0,99	1,36	1,25	52,9%	-7,7%
pakendaja ja jaeaubanduse marginaal ilma boonustetata	2,81	3,05	3,08	3,41	21,5%	10,8%
pakendaja ja jaeaubanduse marginaal koos boonustega, riulitasudega jne	2,98	3,23	3,25	3,56	19,7%	9,7%
käibemaks	1,24	1,32	1,30	1,29		
väikepakendi jaehind	7,43	7,94	7,79	7,76	4,3%	-0,5%

Juust Edam-tüüpi						
protsendina	IVkvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014*	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014* / III	IV kvartal 2014* /
toorpiima osakaal	35%	32%	26%	23%	-33%	-12%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	9%	10%	15%	14%	62%	-7%
pakendaja ja jaeaubanduse marginaali osakaal koos jaeboonustega	40%	41%	42%	46%	15%	10%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
väikepakendi jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

* Esialgsed andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Või marginaalide kalkulatsioon

1kg või tootmiseks kulub töötajate andmetel 20 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Või tootmiseks vajaminevast 20 liitrist toorpiimast jääb üle lõssi ja petti. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.52, kuna 48% või tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (lõssipulber ja pett) müügis. Näiteks 2014. aasta III kvartali toorpiima rahaline kulu 1 kg või tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.52 \times 20 \times 0.2911 = 3.03$ (ümardatult).

Tabel 2: Või hinnamarginaalid

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)
eurodes

absoluutarvuna	IVkvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014*	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014* / IVkvartal 2013	IV kvartal 2014* / III kvartal 2014
toorpiima kulu	3,78	3,78	3,03	2,65	-29,9%	-12,6%
tööstusest väljamüügi hind	4,69	4,56	4,40	4,13	-12,0%	-6,1%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	0,92	0,77	1,37	1,49	61,8%	8,3%
jaemarginaal ilma boonusteta	1,90	1,98	1,81	2,10	10,6%	16,2%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	2,13	2,21	2,03	2,31	8,1%	13,8%
käibemaks	1,32	1,31	1,24	1,25		
jaehind	7,91	7,85	7,45	7,48	-5,4%	0,4%

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)

protsendina	IVkvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014*	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014* / IVkvartal 2013	IV kvartal 2014* / III kvartal 2014
toorpiima osakaal	48%	48%	41%	35%	-26%	-13%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	9%	7%	15%	17%	98%	11%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	27%	28%	27%	31%	14%	13%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinna.

* Esialgsed andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Lõssipulbri hinnamarginaali kalkulatsioon

Lõssipulbri tootmiseks kasutakse või tootmisest ülejäävat lõssi. 1 kg lõssipulbri tootmiseks vajalik lõssi kogus saadakse 12.5 liitri toorpiima töötlemisel võiks. Tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.47, kuna 53% lõssipulbri tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse või ja petipulbri müügis. Näiteks 2014. aasta II kvartali toorpiima rahaline kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.47 \times 12.5 \times 0.2911 = 1.71$ (ümardatult).

Tabel 3: Lõssipulbri hinnamarginaal

Lõssipulber eurodes						
absoluutarvuna	IVkvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014*	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014* / IVkvartal 2013	IV kvartal 2014* / III kvartal 2014
toorpiim	2,13	2,14	1,71	1,50	-29,9%	-12,6%
tööstusest väljamüügi hind	3,09	2,76	2,52	1,97	-36,4%	-21,9%
töötlemismarginaal	0,96	0,62	0,81	0,47	-50,7%	-41,5%

Lõssipulber						
protsendina	IVkvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014*	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014* / IVkvartal 2013	IV kvartal 2014* / III kvartal 2014
toorpiim osakaal	69%	78%	68%	76%	10%	12%
töötlemismarginaali osakaal	31%	22%	32%	24%	-23%	-25%
tööstusest väljamüügi hind	100%	100%	100%	100%		

* Esialgsed andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

2.5% joogipiima marginaalide kalkulatsioon koos korrigeeriva koefitsiendiga

Antud juhul on toorpiima rahalist kulu korrigeeritud vastava koefitsiendiga. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote – või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94 (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad).

Tabel 4: Joogipiima hinnamarginaalid korrigeeriva koefitsiendiga

Piim 2.5% kile, eurodes kg kohta

absoluutarvuna	IVkvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014*	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014* / IVkvartal 2013	IV kvartal 2014* / III kvartal 2014
toorpiim	0,34	0,34	0,27	0,24	-29,9%	-12,6%
tööstusest väljamüügi hind	0,43	0,46	0,44	0,41	-3,5%	-6,1%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	0,08	0,11	0,16	0,17	103,8%	4,8%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,04	0,04	0,05	0,07	79,5%	36,2%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,06	0,06	0,08	0,09	51,0%	23,9%
käibemaks	0,09	0,10	0,10	0,10		
jaehind*	0,56	0,59	0,59	0,58	3,7%	-1,5%

* jaehind 1 liitri kohta on teisendatud jaehinnaks 1 kg kohta (1l piima kaalub keskmiselt 1.033 kg)

Piim 2.5% kile (%)

protsendina	IVkvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014*	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014* / IVkvartal 2013	IV kvartal 2014* / III kvartal 2014
toorpiima osakaal	61%	58%	47%	41%	-32%	-11%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	11%	16%	24%	26%	132%	8%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	11%	10%	13%	16%	46%	26%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

* Esialgsed andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

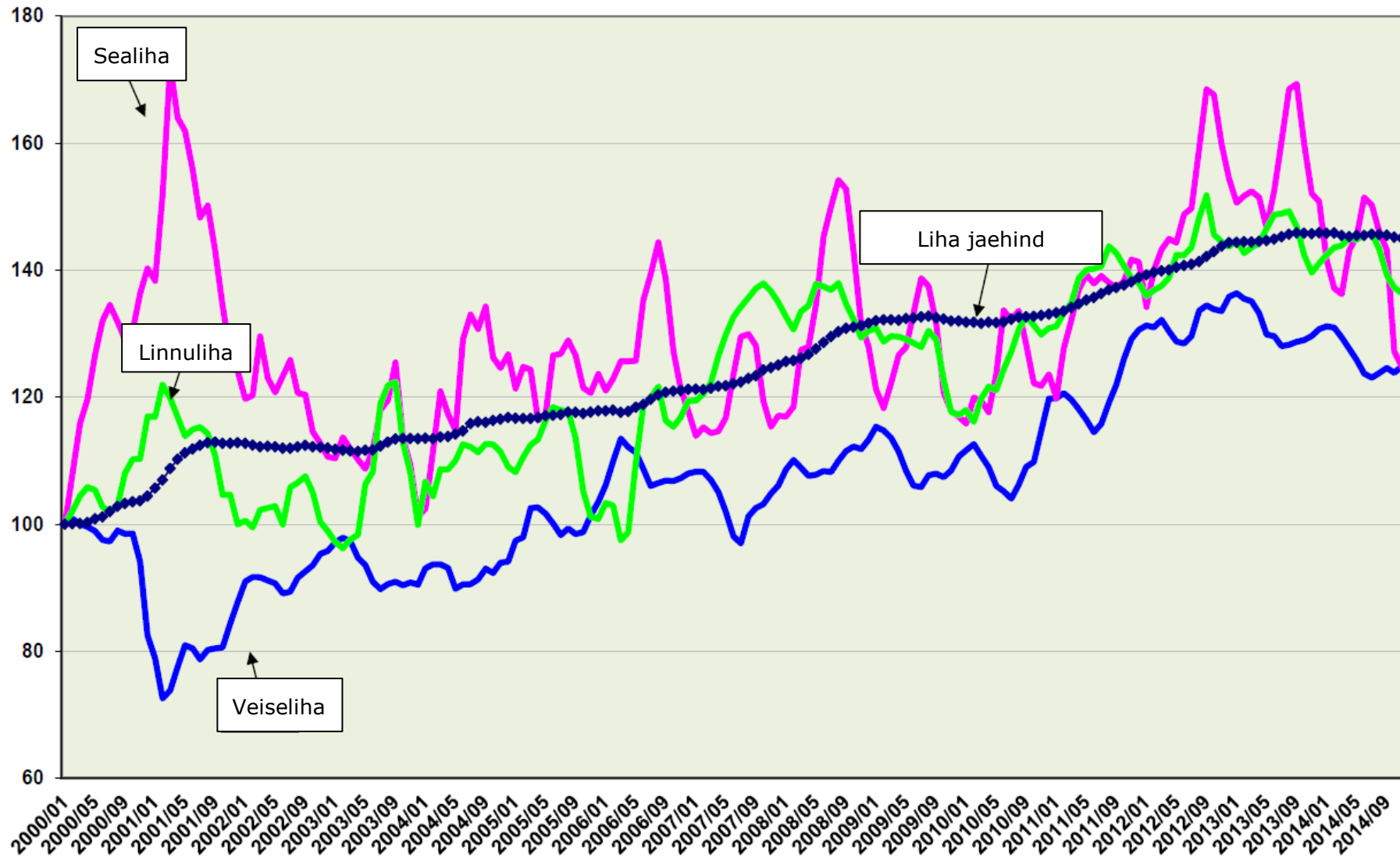
3

Lihatoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2014

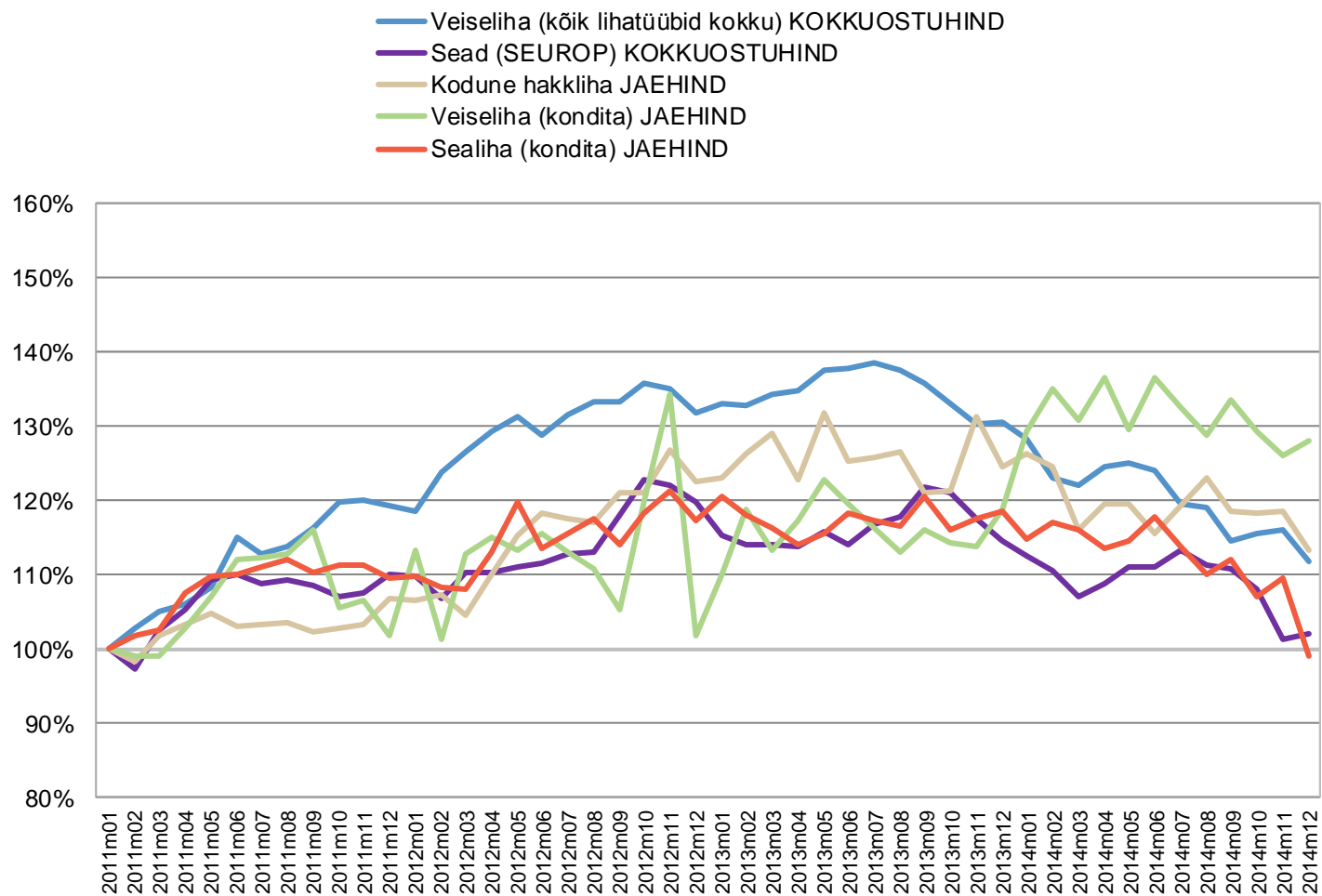
Joonis 5: Hindade pikaajaline arenemine liha ja lihatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Liha hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 6: Sigade ja veiste kokkuostuhindade ning hakkliha jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – detsember 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Veiseliha kokkuostuhind, mis liikus kuni 2013. aasta kesksaigani valdavalt tõusujoones, on sestpeale näidanud langustrendi. Sealiha puhul tekkis esimene olulisem langusperiood 2012. - 2013. aasta vahetusel, vahepealse tõusu järel pööras hind taas langusesse 2013. a IV kvartalis. 2014. aasta II kvartalis oli taas tegu kerge tõusuga, aasta II poolel aga üsna kiire langusega.

Koduse hakkliha jaehind on paari aasta vältel olnud kõikuva iseloomuga, alates 2013. aasta algusest on üldine trend olnud siiski kergelt langev ning aasta lõpus langes koduse hakkliha jaehind 2012. aasta kesksaiga tasemele. 2014. aasta alguses tegi kiire hüppe ülespoole veiseliha jaehind, mis aasta II poolles on taas pisut alanenud, kuid püsib siiski varasemast kõrgemal tasemel. Sealiha jaehind on kogu aasta vältel vähenenud.

Koduse hakkliha lõpphinnas püsib liha osakaal toorainena ka IV kvartalis viimase aegade madalaimal tasemel, toote jaemarginaal püsib kõrgel.

* soojad lihakehad on ümber arvatud jahutatud lihakehaks ning hindu on korrigeeritud vastavalt EL-is kehtivatele standarditele (lihakeha koos pea, esijalgade ja sabaga). Seetõttu on Eestis makstav kokkuostuhind ligikaudu 5% kõrgem siintoodud korrigeeritud hinnast.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Eesti lihatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed sealihaga ja veiseliha kokkuostuhindade ning koduse hakkliha jaehindade kohta. Koduse hakkliha väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Hakkliha puhul oli vaatluse all kodune hakkliha, mille tootmisel on tootjapoolse info kohaselt kasutatud 50% ulatuses sealihaga ja 50% ulatuses veiseliha. Marginaali arvutamisel on arvesse võetud, et 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on vajalik 1,02 kg liha (kadu kuni 2%). Samuti on arvestatud, et koduse hakkliha tooraineks kasutatava liha rahalise kulu arvutamisel tuleb keskmisi sea- ja veiseliha kokkuostuhindu korrigeerida vastavate koefitsientidega.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – kodune hakkliha

2014. aasta III kvartali liha tooraine rahaline kulu 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on saadud järgmiselt: $(0.51 \times 1.6566 \times 1.2) + (0.51 \times 2.1066 \times 1.5) = 2.63$

Tabel 5: Koduse hakkliha (50% sealiha ja 50% veiseliha) hinnamarginaalid

Kodune hakkliha eurodes						
absoluutarvuna	IV kvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014 / IV kvartal 2013	IV kvartal 2014 / III kvartal 2014
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	2,87	2,71	2,63	2,51	-12,5%	-4,4%
töötleva väljamüügi hind	3,72	3,04	3,06	2,95	-20,7%	-3,6%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	0,85	0,33	0,43	0,44	-48,6%	1,6%
jaemarginaal	0,82	1,23	1,30	1,27	54,6%	-2,6%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	1,01	1,38	1,46	1,42	40,7%	-2,7%
käibemaks	0,91	0,85	0,87	0,84		
jaehind	5,44	5,12	5,23	5,06	-7,1%	-3,3%

Kodune hakkliha						
protsendina	IV kvartal 2013	I kvartal 2014	II kvartal 2014	IV kvartal 2014	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014 / IV kvartal 2013	IV kvartal 2014 / II kvartal 2014
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	53%	53%	50%	50%	-6%	-1%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	16%	7%	8%	9%	-45%	5%
jaemarginaal osakaal koos jaeboonustega	15%	24%	25%	25%	66%	1%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

Tooraine osakaal püsis koduse hakkliha lõpphinnas IV kvartalis sarnaselt III kvartalile madalal. Töötlemismarginaal on aasta jooksul pisut taastunud, jaemarginaal püsib kasvujärgsel kõrgel tasemel.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlevate info

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

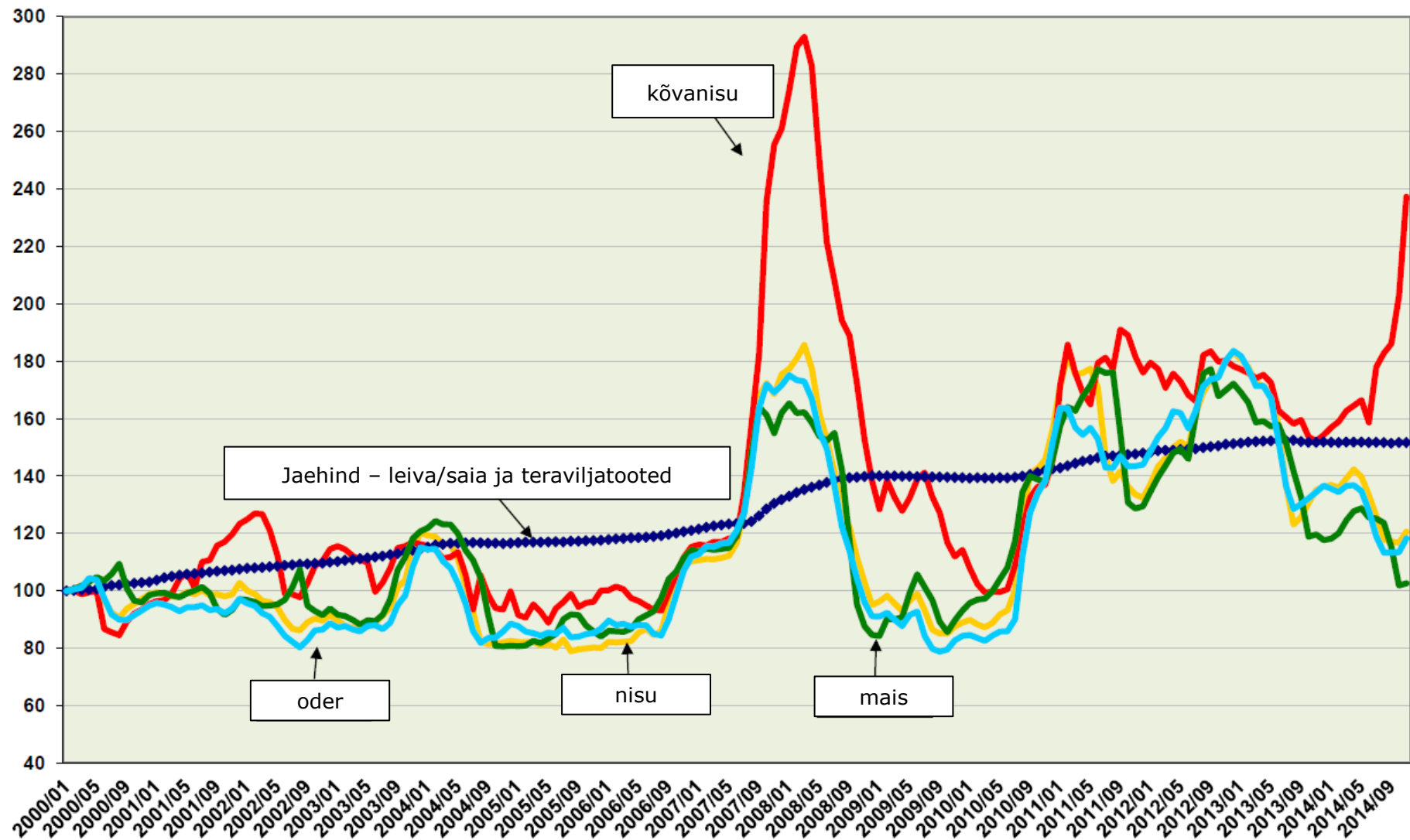
4

Pagaritoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2014

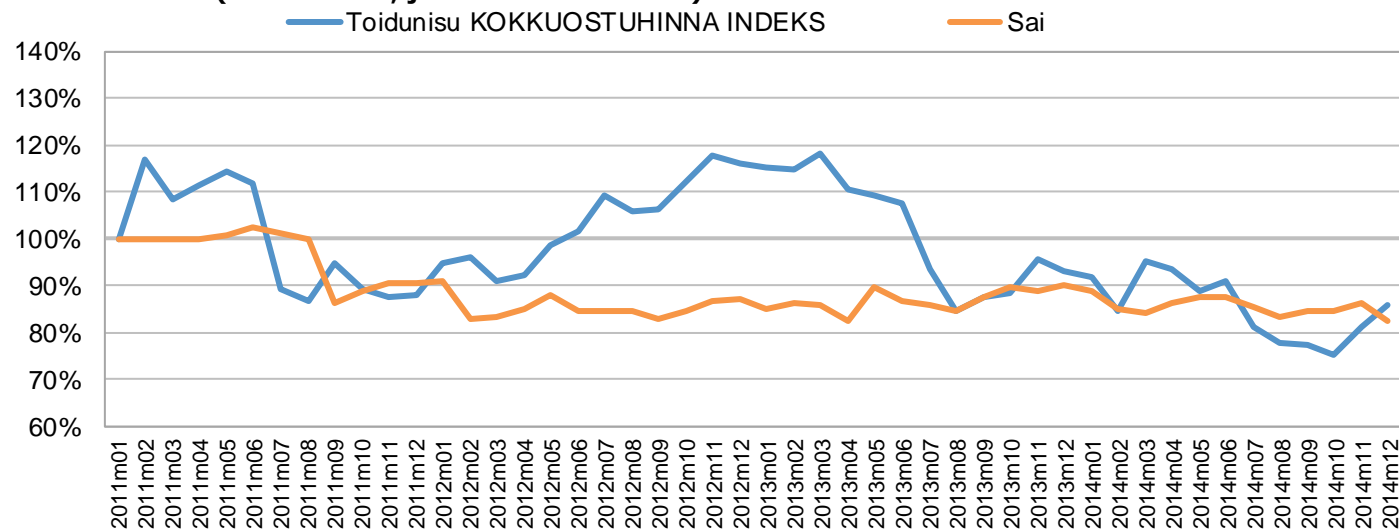
Joonis 7: Hindade pikaajaline arenemine teravilja ja teraviljatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Pagaritoodete hindade dünaamika Eestis 2011-2014

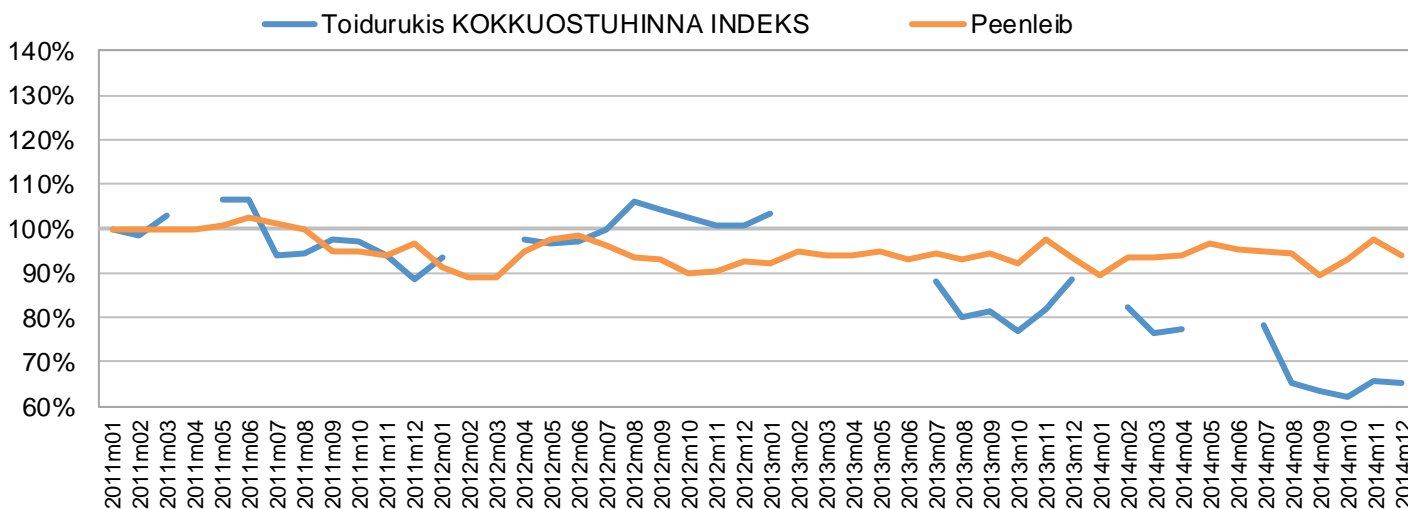
Joonis 8: Toidunisu kokkuostuhinna ning saia jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – detsember 2014
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Nisujahu hind püsis pärast 2013. aasta I poolaasta järsku langust umbes 90% juures nn baastasemest. 2014. aasta saagiperioodil (III kvartalis) langes hind veelgi, tõustes veidi alles IV kvartalis. Saia jaehind on juba 2012. aasta algusest kõikunud üsna vähe. Siiski, võrreldes aastatagusega oli saia jaehind IV kvartalis pisut soodsam.

2014. aasta jooksul ei ole nisujahu osakaal lauasaia jaehinnas palju muutunud, aastatagusega võrreldes on tegemist veidi kõrgem töötlemarginaaliga ning veidi madalama jaemarginaaliga.

Joonis 9: Toidurukki kokkuostuhinna ning peenleiva jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – detsember 2014
(hinnaindeks, september 2011=100%)

Eesti tootjatelt kokku ostetud toidurukki kogused on viimastel aastatel vähenenud ning juba 2013. aasta saagiperioodi kokkuostu hinnatase jäi nn baastasemest allapoole. 2014. aasta saagiperioodi rukki kokkuostuhind langes uuringuperioodi madalaimale tasemele ning on püsinud madalal aasta lõpuni. Leiva jaehind ei ole viimase paari aasta vältel oluliselt muutunud. Toidurukki osakaal leiva lõpphinnas on seega aastatagusega võrreldes veelgi langenud, töötlemarginaal on madalam ning jaemarginaal kõrgem.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti pagaritoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed toidurukki ja toidunisu kokkuostuhindade ning leiva- ja saiatoodete jaehindade kohta. Erinevate jahutüüpide ning peenleiva ja lauasaia keskmised väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Kuna peenleiva puhul on teada, et ühest kg toidurukkist saadakse ligikaudu 0,7 kg rukkipüüljahu (kliid eraldatakse) ning ühe kg peenleiva tootmiseks kulub keskmiselt 0,6-0,7 kg rukkipüüljahu või rukkijahusegu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud ligikaudselt tasakaalustavad teineteist.

Osade peenleibade koostisse kuulub (Leivaliidu andmetel kuni 20% ulatuses) ka nisujahu. Kuivõrd toidunisu ning toidurukki kg hind on viimastel aruandlusperioodidel erinenud vaid mõne eurosendi võrra, siis see marginaalide arvutusele olulist mõju ei avaldaks ning arvestatud on rukkipüüljahu kasutamisega.

Lauasaia puhul on teada, et ühest kg toidunisust saadakse ligikaudu 0,7 kg nisujahu (eraldatud kliid realiseeritakse teiste toodete tootmiseks) ning ühe kg lauasaia tootmiseks kulub keskmiselt 0,7 kg nisujahu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud tasakaalustavad teineteist.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 6: Peenleiva hinnamarginaalid

**Leib (peenleib)
eurodes**

absoluutarvuna	IV kvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014 / IV kvartal 2013	IV kvartal 2014 / III kvartal 2014
toidurukis	0,15	0,14	0,13	0,12	-22,0%	-6,9%
leiva tööstusest väljamüügi hind	1,05	0,93	0,92	0,93	-11,7%	1,1%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,90	0,79	0,79	0,81	-10,0%	2,4%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,17	0,30	0,27	0,30	77,5%	10,4%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,22	0,35	0,32	0,34	56,3%	9,1%
käibemaks	0,24	0,25	0,24	0,25		
jaehind	1,46	1,48	1,43	1,47	0,6%	3,2%

Leib (peenleib)

protsendina	IV kvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014 / IV kvartal 2013	IV kvartal 2014 / III kvartal 2014
toidurukis	10%	10%	9%	8%	-22,5%	-10%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	58%	50%	52%	52%	-10,4%	-1%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	15%	24%	22%	23%	55,3%	6%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lausai

Tabel 7: Lauasaia hinnamarginaalid

Sai (lauasai) eurodes

absoluutarvuna	IV kvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014 / IV kvartal 2013	IV kvartal 2014 / III kvartal 2014
toidunisu	0,19	0,19	0,16	0,17	-12,4%	2,7%
saia tööstusest väljamüügi hind	0,84	0,85	0,84	0,83	-1,2%	-1,2%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,65	0,67	0,68	0,67	2,0%	-2,2%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,31	0,27	0,24	0,26	-18,3%	5,5%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,36	0,31	0,29	0,30	-16,3%	4,5%
käibemaks	0,23	0,22	0,22	0,22		
jaehind	1,39	1,35	1,30	1,31	-5,9%	0,3%

Sai (lauasai)

protsendina	IV kvartal 2013	II kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	Muutus ± %	
					IV kvartal 2014 / IV kvartal 2013	IV kvartal 2014 / III kvartal 2014
toidunisu	14%	14%	12%	13%	-6,9%	2%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	44%	46%	49%	48%	8,6%	-3%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	26%	23%	22%	23%	-11,1%	4%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Kokkuvõte

Lääne-Euroopas ja Skandinaaviamaades on jaekaubandus domineerinud toidukaupade tarneahelas juba paarkümmend aastat. See peegeldub hindade kujunemise asümmeetrilisuses – jaehindade suhtelises sõltumatuses toormehindade langusest. Ka Eestis on seoses jaekaubanduse koondumisega (5 jaeketi käes on ligikaudu 90% jaeturust) nende positsioon toidukaupade tarneahelas tugev, kuid see ei ole veel nii domineeriv kui näiteks Soomes.

Jaekaubanduse hinnasurve töötlejatele ja selle kaudu tootjatele on põhitoiduainete (piimatooted, lihatooted, teraviljatooted) puhul traditsiooniliselt tugev. Neid tooteid peetakse atraktiivseteks klientide juurdemeelitamise vahenditeks (nn *traffic builders*) ja jaekaubandus püüab nende toodete hinnataset hoida nii madalal ning stabiilsena kui saab, vajadusel survestades selleks töötlejaid.

Ka Eestis on kõigi kaardistatud toodete hindade kujunemises märgata asümmeetriat.

Kuigi toorpiima kokkuostuhind on tagasivaates kolmeaastasele perioodile tugevasti kõikunud, ei ole tooraine hinnamuutus piimatoodete (joogipiim, juust, või) töötleja väljamüügihindades ning jaehindades samal määral kajastunud. Piimatoodete töötlemarginaalid langesid üha kerkinud toorpiima hinna tõttu läinud aasta lõpus ja käesoleva alguses oluliselt. 2014. aasta II kvartalist alates on aga kiirelt langev piima kokkuostuhind töötlemarginaale taas tõstnud. IV kvartalis on langenud piimatoodete väljamüügihinnad toonud kaasa ka jaemarginaali tõusu.

Pagaritoodete – peenleiva ja lauasaia – puhul ei ole toidunisu ning toidurukki kokkuostuhinna kõikumine leiva-saia jaehindadele praktiliselt mõju avaldanud. 2013. aasta algusest selges langustrendis olevate toiduteravilja kokkuostuhindadega koos on veidi allpoole tulnud leiva-saia tööstusest väljamüügihinnad, kuid ei ole oluliselt muutunud jaehinnad. Seega on leiva ja saia jaemarginaal püsinud 2014. aastal varasemast kõrgemal tasemel.

Koduse hakkliha jaehind on vaatlusperioodil olnud rohketest kampaaniatest tingituna üsna kõikuva iseloomuga, kuid pikemas vaates tõi tooraine hinnatõus siiski kaasa ka keskmiste jaehindade kasvu. Enam kui aasta jooksul on tooraine hind olnud languses. Samaaegne töötleja väljamüügihindade langus ei ole töötlemarginaalis olulist tõusu kaasa toonud. Jaehindade langus on aastases perspektiivis olnud tooraine hinnalangusest väiksem ning jaemarginaal on püsinud eelnenud aastatest kõrgemana.

Kasutatud allikad

- Põllumajandusministeeriumi poolt tellitud uuringute aruanded (<http://www.agri.ee/uuringud-13/?id=33809>)
- TNS Emori Hinnaseire
- Ekseptintervjuud põllumajandustoodete töötajate ja jaekaubanduse esindajatega
- Agra CEAS Consulting (2007). *The gap between producer prices and the prices paid by the consumer*. Policy Department Structural and Cohesion Policies. Euroopa Parlament, Brüssel, Belgia.
- Bailey, D. & Brorsen, B. W. (1989). Price asymmetry in spatial fed cattle markets. *Western Journal of Agricultural Economics* 14(2), 246-252.
- Elitzak, H. (1999). *Food cost review, 1950-97*. U.S Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Euroopa Komisjon (2009). *Analysis of price transmission along the food supply chain in the EU*. Brüssel, Belgia.
- Karikallio, H., Arovuori, K. & Pyykkönen, P. (2009). *Vertical price formation in the Finnish food chain*. Helsingi, Soome.
- London Economics (2004). *Investigation of the determinants of farm-retail price spreads*. Department for Environment Food and Rural Affairs, UK.
- McCorrison, S. (2011). *Price formation, transmission and transparency in the food chain: Overview of critical issues*. A Presentation.
- Meyer, J. & Cramon-Taubadel, S. (2004). *Asymmetric price transmission: A survey*. Department of Agricultural Economics. Göttingen, Saksamaa.
- Roeger, E. & Leibtag, E. (2011). *How retail beef and bread prices respond to changes in ingredient and input costs*, U.S. Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Whitehall Associates (2004). *Price determination in the Australian food industry*. Australian Department of Agriculture, Fisheries and Forestry.